

32. Павленко Ю. Світовий досвід функціонування систем соціального страхування. Уроки для України / Ю. Павленко // Україна: аспекти праці. – 2002. – №6. – С. 30–36.
33. Пасічник Ю.В. Концептуальні засади соціальних фінансів як окремої галузі фінансової науки / Ю.В. Пасічник // Проблеми науки. – 2004. – №1. – С. 16–21.
34. Политика доходов и качество жизни населения / Под ред. Н.А. Горелова. – СПб.: Питер, 2003.
35. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.98 №1740 «Про затвердження Порядку сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій» [Електрон. ресурс] // . – Режим доступу: http://pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=108912&cat_id=38943
36. Рогатенюк Э.В. Анализ подходов к структурированию финансового механизма трансформационной экономики [Электрон. ресурс] / Э.В. Рогатенюк // Экономика Крыма – 2008. – №23. – С. 48. – Режим доступу до журн.: <http://www.nbuv.gov.ua>
37. Роик В.Д. Основы социального страхования / В.Д. Роик. – М.: Анкил, 2005. – 256 с.
38. Савинов А.Н. Организация работы органов социальной защиты: Учеб. пособ. / А.Н. Савинов, Т.Ф. Зарембо. – 2-е изд., стереотип. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 192 с.
39. Скуратівський В.А. Основы соціальної політики: Навч. посіб. / В.А. Скуратівський, О.М. Палій. – К.: МАУП, 2002. – 200 с.
40. Социальная политика буржуазного государства. Отв. ред. д.э.н. С.Н. Надель. – М., Наука, 1987. – 208 с.
41. Соціальний захист населення України: Навч. посіб. за заг. ред. В.М. Вакулєнка, М.К. Орлатого. – К.: Вид-во НАДУ; Вид-во «Фенікс», 2010. – 212 с.
42. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні: реальний стан та перспективи реформування. – К.: Центр громадської експертизи, 2009. – 104 с.
43. Тропіна В.Б. Бюджетне забезпечення соціальної функції держави в Україні / В.Б. Тропіна // Фінанси України. – 2008. – №5. – С. 15–31.
44. Тропіна В.Б. Фіскальне регулювання соціального розвитку суспільства / В.Б. Тропіна; НДФІ. – К., 2008. – 368 с.
45. Финансы: учеб. пособие / Под ред. проф. А.М. Ковалевой. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 564 с.
46. Финансы: учебник для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям, специальности «Финансы и кредит» (080105) / Под ред. Г.Б. Поляка. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 703 с.
47. Фінанси: курс для фінансистів: Навч. посіб. / За ред. В.І. Осипіщева. – К.: Знання, 2008. – 567 с.
48. Фінанси підприємств: Навчальний посібник: курс лекцій / [Александрова М.М., Виговська Н.Г., Кірейцев Г.Г. та ін.]; за ред. Г.Г. Кірейцева. – К.: ЦУЛ, 2002. – 268 с.
49. Фінанси: вишкіл студій: навчальний посібник / За ред. д.е.н., проф. С.І. Юрія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002.
50. Фінанси: Підручник / [Юрій С.І., Федосов В.М., Алексеєнко Л.М. та ін.]; за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К.: Знання, 2008. – 611 с.
51. Фонды социального обеспечения в СССР [Текст] / В.А. Ачаркан, Т.А. Синицина. – М.: Финансы, 1977. – 48 с.
52. Холостова Е.И. Социальная политика: Учеб. пособие / Е.И. Холостова. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 204 с.
53. Чугунов І.Я. Розвиток програмно-цільового методу планування бюджету / І.Я. Чугунов, І.В. Запатріна // Фінанси України. – 2008. – №5. – С. 3–14.
54. Шишкин С.В. Экономика социальной сферы: Учебное пособие. – М.: ГУ ВШЭ, 2003. – 367 с.
55. Элементы системы социального обеспечения в условиях социально ориентированной рыночной экономики: На примере Федеративной Республики Германия. / Общество теории и практики страхования. – Кельн, 1993. – 96 с.

С.Я. СКВОРЦОВА,
викладач, Національний університет державної податкової служби України

Фінансування соціальних гарантій як чинник мінімізації соціальних ризиків українського суспільства

У статті проаналізовано сучасний стан державного забезпечення соціальних гарантій в Україні, визначено основні соціальні ризики українського суспільства, розкрито проблеми і перспективи побудови соціальної держави в Україні. Визначено основні економічні моделі модернізації соціальних гарантій.

Ключові слова: соціальні гарантії, соціальні ризики, місцеві бюджети, соціальна держава.

В статье проанализировано современное состояние государственного обеспечения социальных гарантий в

Украине, определены основные социальные риски украинского общества, раскрыты проблемы и перспективы построения социального государства в Украине. Определены основные экономические модели модернизации социальных гарантий.

Ключевые слова: социальные гарантии, социальные риски, муниципальные бюджеты, социальное государство.

The paper analyzes the current state of public provision of social protection in Ukraine, the main social risks of Uk-

rainian society, the basic problems and prospects of building a welfare state in Ukraine. The basic economic model of the modernization of social protection.

Keywords: social security, social risks, local budgets, social state.

Постановка проблеми. В Україні намітилася стійка тенденція до збільшення законодавчо визначених видів соціального забезпечення, зростання чисельності громадян, які претендують на покращення власного добробуту шляхом отримання соціальних допомог, послуг пільг, а також на щорічне збільшення обсягів їх фінансування з державного бюджету. На жаль, в Україні ще відсутній системний комплексний закон щодо визначення єдиних вимог до видів, форм, умов, розмірів та порядку призначення соціальних виплат. Як наслідок, немає відповідності в термінології, чіткої окресленості соціальних ризиків, що захищаються державою, єдності та обґрунтованості підходів до умов надання та розмірів соціальних гарантій. Діюча система соціальних гарантій не дозволяє справедливо перерозподіляти ресурси на користь громадян, які найбільш потребують соціальної підтримки. Це призводить до розмивання відповідальності та дисбалансу між обов'язковими соціальними видатками та їх фінансуванням. Державний та місцеві бюджети перевантажені встановленими законодавством соціальними зобов'язаннями, на погашення яких хронічно не вистачає коштів. У світлі зазначених проблем актуальним залишається детальне висвітлення окремих їх аспектів.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблеми фінансування соціальних гарантій населення займають чільне місце у працях таких зарубіжних вчених, як: У. Беверидж, І. Бентам, Бісмарк, Ш. Бланкарт, Дж. Б'юкенен, А. Вагнер, Л. Ерхард, Дж. Кейнс, Р. Максгрейв, А. Мюллер-Армак, Ю. Немец, В. Ойкен, А. Пігу, П. Розанваллон, Д. Роулс, Ф. Фабрициус, М. Фрідман, Ф. Хайек. На сучасному етапі в Україні питання фінансового забезпечення соціальних гарантій населення стали предметом дослідження у працях В. Андрущенко, С. Буковинського, О. Василика, О. Величка, В. Гейця, О. Кириленко, В. Кравченка, Е. Лібанової, І. Луніної, В. Опаріна, К. Павлюк, Д. Полозенка, С. Слухая, В. Федосова.

Водночас динамічний розвиток ринкового процесу, зміни в рівні та якості життя населення потребують подальшого дослідження проблем соціального захисту, тому **метою** написання даної **статті** є визначення основних економічних моделей модернізації соціальних гарантій населення, які можуть бути використані для мінімізації існуючих соціальних ризиків в українському суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи видатки бюджетів України, слід відмітити їх зростання переважно за рахунок видатків соціального спрямування. До видатків соціального спрямування належать видатки на охорону здоров'я, освіту, духовний та фізичний розвиток, соціальний за-

хист і соціальне забезпечення, тобто видатки на соціальні гарантії. Показник виконання планового обсягу видатків зведеного бюджету в 2010 році був найвищим за останні п'ять років і становив 97,3%. Так, поряд з тим, що обсяг видатків зведеного бюджету у 2010 році збільшився на 70,5 млрд. грн., або на 23% у порівнянні з попереднім роком, видатки на соціальні гарантії зросли швидшими темпами – на суму 50,2 млрд. грн., або на 26,4% порівняно з 2009 роком. Видатки на соціальні гарантії у зведеному бюджеті 2009 році становили 190,4 млрд. грн., що більше за аналогічний показник 2008 року на 13,9 млрд. грн., або на 7,9% (рис. 1) [2–4].

Відповідно до законодавства найбільші обсяги видатків на соціальні гарантії припадають на місцеві бюджети (рис. 2). Тому упродовж 2010 року з них спрямовано на соціальні гарантії 84,6% усіх видатків місцевих бюджетів. Слід зазначити, що видатки на соціальні гарантії відносяться до делегованих державою до органів місцевого самоврядування повноважень. Частка видатків соціального спрямування державного бюджету також зазнала у цей період суттєвого збільшення. Вона досягла 49,6% усіх видатків державного бюджету, що на 1,8 в.п. більше, ніж у 2009 році. Таке зростання пояснюється в основному збільшенням видатків на оплату праці, на надання пільг і допомог, через підвищення розмірів мінімальних соціальних стандартів, і покриття дефіциту Пенсійного фонду, що пов'язано з підвищенням розмірів прожиткового мінімуму [2–4].

Водночас частки видатків місцевих бюджетів, що спрямовуються на виконання власних повноважень і також безпосередньо пов'язані з життєдіяльністю населення, зокрема житлово-комунальне господарство та транспорт і дорожнє господарство, становили у 2010 році відповідно 3,0% (або на 2,7 в.п. менше, ніж у 2009 році) та 1,8% (або на 0,1 в.п. більше) всіх видатків місцевих бюджетів [2, 3].

Такі тенденції у структурі видатків місцевих бюджетів пов'язані зі змінами у темпах їх зростання. Як зазначалося, відстежується стала тенденція до збільшення видатків як місцевих бюджетів, так і зведеного й державного бюджетів на фінансове забезпечення соціальних гарантій. Разом із тим має місце уривчасте збільшення видатків на житлово-комунальне господарство, що потребує стабільного фінансування для якісного покращення застарілих основних засобів [2].

Цілком очевидно, що нині в Україні ключового значення набувають не виключно економічні, а соціально-демографічні складові людського розвитку, що на глобальному рівні визнані найбільшим надбанням і головною рушійною силою розвитку суспільства. Україна – одна з небагатьох європейських країн, що досі залишаються в групі країн із середнім рівнем людського розвитку за глобальним рейтингом Програми розвитку ООН (ПРООН). Індекс людського розвитку в Україні у 2010 році (за підсумками доповіді ПРООН у кінці 2009 року) становив 0,796 (85-те місце в глобальному рейтингу з 182 країн). Більшості постсоціалістич-

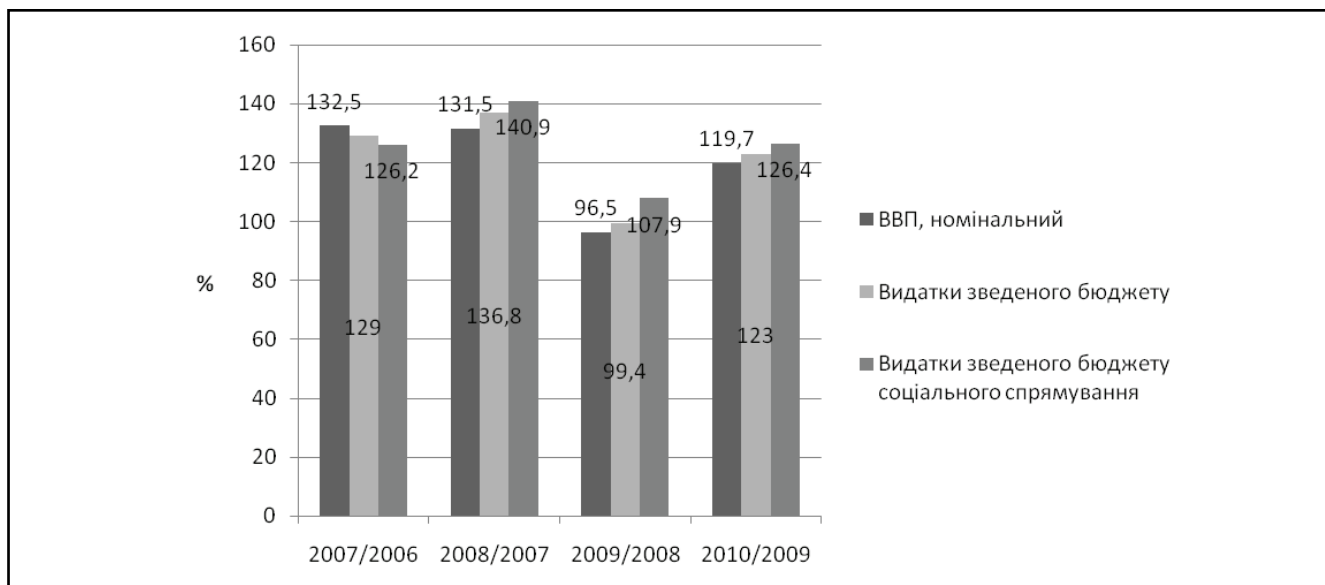

Рисунок 1. Темпи зростання ВВП і видатків зведеного бюджету за 2007–2010 роки, %

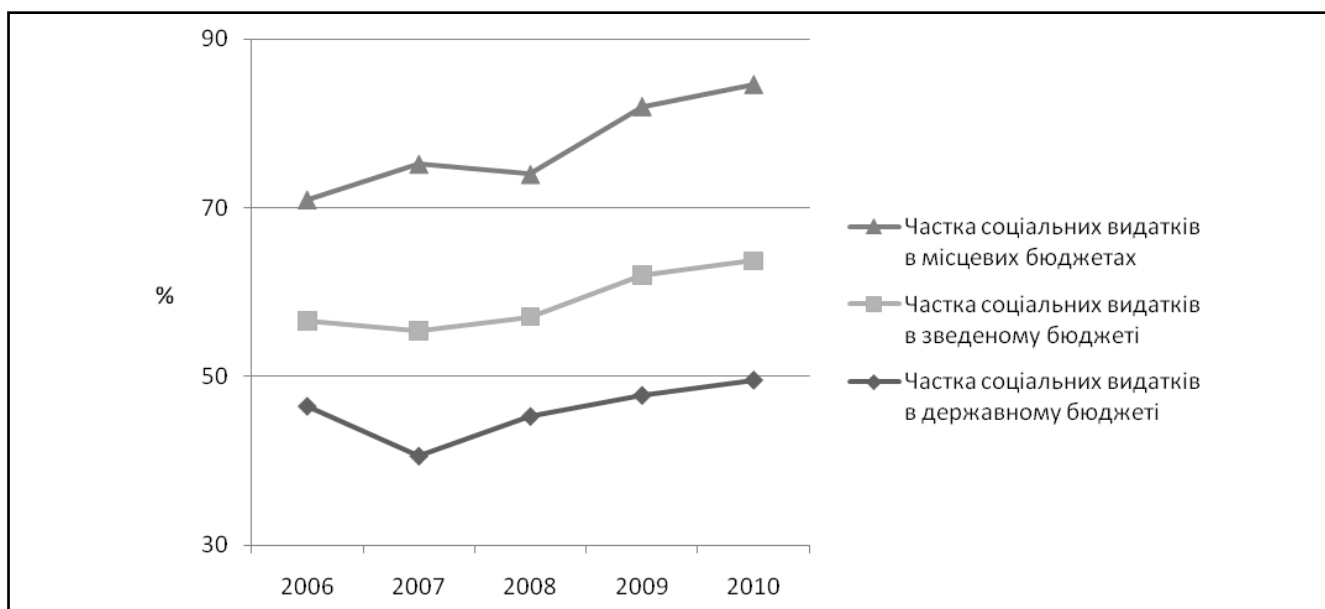

Рисунок 2. Динаміка частки видатків на соціальні гарантії у структурі видатків зведеного, державного та місцевих бюджетів України за 2006–2010 роки, %

них країн Центральної та Східної Європи після економічної кризи перехідного періоду вдалося не лише відновити, а й поліпшити значення індексу людського розвитку. Нині всі вони входять до групи країн з дуже високим рівнем розвитку. Найвищі результати мають Словенія (індекс 0,929 – 29-те місце в рейтингу) та Чеська Республіка (індекс 0,903 – 36-те місце). Серед країн СНД до групи з високим рівнем людського розвитку входять Білорусь (індекс 0,826, ранг 68), Російська Федерація (індекс 0,817, ранг 71) та Казахстан (індекс 0,804, ранг 82) [6].

Проблемним аспектом людського розвитку в Україні є очікувана тривалість життя при народженні (68,2 року – 110-те місце зі 176 країн). Гірші показники, ніж в Україні, спостерігаються лише в Російській Федерації (66,2 року), країнах Середньої Азії та Африки. Інший уразливий аспект –

недостатній рівень життя. Показник ВВП на одну особу в Україні (\$6914 за паритетом купівельної спроможності) у чотири–шість разів нижчий за аналогічні показники країн з дуже високим рівнем людського розвитку [6].

Кращі позиції з усіх складових людського розвитку у 2010 році Україна має за освітніми характеристиками: високий рівень писемності дорослого населення (99,7%); сукупний коефіцієнт охоплення навчанням 90% (32-ге місце у світі). Саме завдяки освітній складовій ранг України за індексом людського розвитку на дев'ять балів вищий, ніж її ранг за індексом ВВП [6]. Разом із тим має місце повна розбалансованість: високий освітній потенціал населення не реалізується в досягненнях щодо покращення стану здоров'я і продовження тривалості життя населення, підвищення рівня продуктивності та доходів [5].

У міжнародних документах використовується термін «життєвий рівень», який включає в себе й показники якості життя. Так, у статті 25 Декларації прав людини визначено: кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї. Оскільки поняття «якості життя» законодавчо не визначено, далі під цим терміном буде розумітися ступінь задоволення матеріальних, культурних і духовних потреб людини, яка визначається порівнянням фактичного рівня задоволення потреб із базовим [6].

Індекс якості життя – комплексний показник, який характеризує рівень суспільного розвитку, якого досягла країна. Він розраховується по визначених критеріях за 100-бальною шкалою. Такими критеріями є вартість життя, відпочинок і культура, економіка, навколишнє середовище, свобода, здоров'я, інфраструктура, ризик і безпека, клімат. За індексом якості життя у 2010 році, який був опублікований International Living у 2009 році, Україна набрала 62 бали з можливих 100 і зайняла 68-ме місце серед 194 країн світу, випередивши інші країни на пострадянському просторі, за винятком прибалтійських республік та Молдови. За індексом життя у 2011 році із 60 балами Україна посіла 73-тє місце, спустившись за 2010 рік на п'ять місць [6]. Це опосередковано свідчить про те, що фінансово-економічна криза у 2010 році була ще нездолана.

Україна проголошує себе соціальною державою, декларує соціальні права. До формування незалежної України соціальна політика мала колективістський характер. Тривалий період радянської історії значно вплинув на формування

ціннісних орієнтацій населення. За той час встиг сформуватися тип свідомості, характерними рисами якого є значні патерналістські настанови, великі сподівання населення не на власні сили, а на допомогу з боку держави, звичка до отримання безплатних соціальних послуг (навіть неякісних, але цілком доступних), і водночас слабка (здебільшого формальна) особиста участь у прийнятті рішень, низька підприємницька активність [1].

Сучасна система соціального захисту України істотно змінює своє обличчя, поступово звільняючись від застарілих стереотипів і формалізованих підходів, адаптуючи найкращі зразки вітчизняного і зарубіжного досвіду [8, с. 11]

В узагальненому вигляді можна визначити, що існування соціальної держави ґрунтується на:

- економічному добробуті більшості;
- свідомій і добровільній віддачі частини своїх доходів громадянами для перерозподілу на користь суспільного добробуту.

Якщо оцінити ситуацію в Україні за цими показниками, то вони поки що відсутні. У громадян немає свідомої готовності віддати свої доходи на перерозподіл, про що свідчить вагомий частка тіньової економіки (за експертними оцінками це 30–60% ВВП) [7, с. 23].

Висока диференціація населення України за рівнем середньодушових доходів та витрат та високий рівень бідності дають підстави ідентифікувати його як виразно поляризоване. Сформована в ході трансформаційних перетворень соціально-класова структура населення України характеризується незначним (3%) вищим класом, до якого входять елітні та субіелітні групи, і широким (75–80%) нижчим класом [7, с. 180].

Рисунок 3. Характеристики середнього класу

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

Між тим основою стабільного соціального розвитку провідних країн світу виступає середній клас (рис. 3).

У більшості країн з розвинутою економікою середній клас охоплює понад 60% населення, при нижчому класі – не більше 15–20%. У східноєвропейських країнах середній клас де-що нижчий, проте здатен виконувати свої регулюючі та стабілізуючі функції. Так, у Польщі він становить 29% населення, у Чехії – 36, в Угорщині – 35, в Естонії – 23% [7, с. 181]. В Україні середнього класу, який відповідав би за майновим статусом та рівнем добробуту особистих доходів критеріям розвинених країн, поки що не існує. Це пояснюється як низьким рівнем життя більшості населення, так і отриманням значної частини доходів з тіньової економіки. Водночас наростання кількісних та якісних змін в усіх структурних блоках українського суспільства дозволяє аналізувати тенденції, які свідчать про процеси становлення нового середнього класу.

Вирішальним чинником входження до середнього класу є високий рівень професійно-освітньої підготовки населення. Зокрема, Україна відзначається високими показниками насиченості кваліфікованими кадрами, які цілком збігаються зі стандартами економічно розвинених країн. Близько 25% населення України має базову вищу освіту, і ще 15% мають повну вищу освіту. Фактично з 20,4 млн. зайнятих України високий соціальний статус мають майже 8 млн. осіб [7, с. 182].

Як зазначалося, соціальний шар, який би повністю відповідав усім критеріям середнього класу розвинених суспільств, в Україні не сформований, але є групи, що мають частину таких ознак. Такими групами є: населення із середніми доходами; із високим рівнем освіти та високим соціально-економічним статусом на ринку праці, а також населення, що ідентифікує себе із середнім класом. Ці групи можуть вважатись протосередніми класами. Основою середнього класу в Україні є частка населення, що має середні доходи, оскільки саме рівень доходів виступає основним критерієм виокремлення середнього класу. Протягом періоду 1999–2008 років у формуванні середньодоходної групи населення відбуваються значні зрушення, а саме: у період 1995–2005 років питома вага середньо дохідної групи збільшилась у 2,6 раза (з 13,1% до 34%). Починаючи з 2005 року розмір середньодоходної групи населення перебуває в межах 32–34%, що вказує на її стабільність [6].

Однак зважаючи на те, що наприкінці 2008 року в Україні почали відбуватися негативні економічні явища внаслідок світової фінансово-економічної кризи, відбулося стрімке та значне зниження рівня доходів населення, збільшення середньодоходної групи зупинилося.

Ми приєднуємося до думки науковців, котрі вважають, що для подальшого економічного розвитку та соціальної стабільності обов'язковою складовою має бути формування системи державних важелів становлення середнього класу в Україні. Адже чим більше в країні заможних людей, тим менше держава буде виділяти коштів на фінансове забезпечення соціальних гарантій і більше вкладати їх в розвиток економіки.

Падіння рівня життя переважної частини населення України внаслідок глибокої соціально-економічної кризи останнього десятиріччя 20-го століття змушувало державу протистояти обвальному збіднінню і вживати заходів із соціального захисту. Новий сплеск соціальних проблем виник у зв'язку із кризовими явищами 2008–2009 років.

Унаслідок світової фінансово-економічної кризи (2008–2009) в Україні збільшилася ймовірність поглиблення ризиків, які, на нашу думку, можна віднести до соціальних і які можуть становити реальну загрозу майбутньому розвитку. До таких ризиків слід віднести:

1. Утримання низького рівня економічної активності населення, що призводить до обмеження можливості соціально-економічного розвитку країни фіксованою пропозицією робочої сили, що в середньостроковій перспективі у зв'язку зі зменшенням кількості населення працездатного віку призведе до масштабного скорочення обсягів зайнятості. Основними причинами низької економічної активності населення в Україні є: низька оплата праці, поширення серед певних прошарків населення утриманських настроїв, збільшення структурних диспропорцій між попитом та пропозицією на ринку праці, незадовільна якість робочих місць, висока смертність населення працездатного віку та ін.

2. Збільшення обсягів безробіття та вимушеної неповної зайнятості. Цей ризик пов'язаний зі скороченням потреби в робочій силі під впливом фінансово-економічної кризи. Перебування в стані повного або часткового безробіття, особливо протягом тривалого часу, істотно посилює ризик бідності домогосподарства, призводить до погіршення соціального становища, наростання соціального напруження на територіях з найвищою концентрацією безробіття.

3. Використання переважно пасивної політики на ринку праці. Цей ризик зумовлює значну концентрацію зусиль та фінансових ресурсів при наданні допомоги з безробіття.

4. Ризики погіршення рівня життя. На сучасному етапі розвитку в площині життєвого рівня населення існує ряд ризиків, які загрожують соціальній стабільності. Серед них можна виділити такі основні ризики:

- відносної та абсолютної бідності;
- надмірної диференціації населення за рівнем матеріального становища;
- масштабної деривації щодо житлових умов населення.

Ризик бідності посідає особливу позицію, оскільки виступає як специфічний узагальнюючий ризик, що загрожує, з одного боку, кожній людині (втрата можливості цивілізованого існування, а з іншого – суспільству (загальне зубожіння населення і, як наслідок, маргіналізація певних соціальних груп та деградація суспільства). Динаміка бідності впродовж 2002–2007 років свідчила про успішне викорінення такого явища, як абсолютна бідність. Проте унаслідок кризи ця проблема може вийти на одне з центральних місць, оскільки спостерігається зниження купівельної спроможності державних мінімальних соціальних гарантій. Отже, контин-

гент отримувачів доходів на рівні мінімальних гарантій стає першочерговою групою з надвисокими ризиками абсолютної бідності. Ситуація впродовж 1999–2009 років складалася таким чином, що рівень та глибина відносної бідності практично не змінювалися. Проте у разі подальшого розгортання подій не на користь бідних існує загроза зростання масштабів відносної бідності.

Ризик надмірної диференціації населення за рівнем матеріального становища багато в чому подібний до ризику відносної бідності, проте він має суттєві відмінності. Розшарування у середній та верхній частинах розподілу може виступати сильнішим дестабілізаційним фактором, ніж зростання кількості бідних за відносним критерієм. Частиною цього ризику можна вважати процес розмивання середньодоходної групи, що спостерігався у 2008–2009 роках. Означені процеси, за умов їх подальшого розгортання, можуть становити серйозну соціальну загрозу.

Ризик масштабної деривації щодо житлових умов населення становить серйозну проблему внаслідок постійного накопичення невирішених проблем забезпечення житлом та їх загострення в період дефіциту бюджетних ресурсів.

5. Ризики, пов'язані із системою соціального захисту. Реальною загрозою майбутнього розвитку може бути надмірне зволікання з модернізацією системи соціального захисту, а саме: намаганням зберегти залишки минулої системи, яка декларувала принципи повної рівності та всеосяжного піклування. Подальше нарощування соціальних видатків держави без урахування економічних можливостей, без зміни принципів, пріоритетів, форм та методів надання допомоги загрожуватиме не тільки економічному, а й соціальному розвитку. Небезпечним є не лише надмірний тягар соціальних зобов'язань, а й відхід від принципу соціальної справедливості і провокування розвитку в населення утриманських настроїв.

Висновки

Отже, зважаючи на існуючі соціальні ризики і реалізацію стратегічного курсу на досягнення в Україні європейських стандартів життя, соціальна політика має ґрунтуватися насамперед на радикальному підвищенні якості та ефективності надання соціальних гарантій населенню. Тому підвищення добробуту населення через впровадження високих соціальних стандартів життя є першочерговим завданням держави у найближчий період часу. Розв'язання завдань підвищення життєвого рівня населення, подолання бідності, зменшення майнового та соціального розшарування створюють підґрунтя для ефективного збереження і відтворення трудового потенціалу, розвитку охорони здоров'я, освіти, культури, інших галузей соціальної інфраструктури.

Основними завданнями у цій сфері є:

- підвищення мінімального розміру оплати праці і прожиткового мінімуму відповідно до зростання рівня цін;
- забезпечення зростання реальної заробітної плати як основного джерела грошових надходжень та важливого

стимулу до трудової активності відповідно до зростання ВВП;

- цілеспрямоване формування прошарку населення з середнім рівнем доходів як основи утворення середнього класу в Україні;

- запобігання подальшій поляризації, подолання бідності, створення ефективної системи захисту населення від соціальних ризиків;

- пріоритетне спрямування державних соціальних видатків на: збереження системоутворювальних елементів комплексу соціальної сфери, забезпечення мінімальних гарантій конституційних прав громадян, збереження потенціалу для розвитку соціальної сфери в майбутньому;

- впровадження засобів заохочення участі суб'єктів господарювання у розв'язанні завдань соціального розвитку на місцевому або загальнодержавному рівні, активне пропагування цінностей та стандартів соціально відповідального бізнесу;

- приведення у відповідність до міжнародних норм і стандартів національних соціальних стандартів, зокрема тих, які стосуються питань оплати праці, надання соціальної допомоги тощо.

У сучасних умовах модернізація системи соціальних гарантій повинна базуватися на об'єднанні зусиль і ресурсів держави, бізнесу і суспільства. Основними економічними моделями при цьому можуть бути – приватно-державне партнерство, фандрайзинг, корпоративна соціальна відповідальність, благодійні фонди, венчурна благодійність, спонсорство, волонтерство. Необхідні законодавчі умови для реалізації цих моделей в Україні. При цьому держава визначає пріоритети реформування та їх послідовність. Бізнес інвестує соціальні проекти і має, крім соціальної відповідальності, ще і підвищення нематеріальних активів у вигляді покращення іміджу та ділової репутації. Значне місце в поширенні взаємодії мають пільги в оподаткуванні бізнесу при фінансуванні соціальних проектів.

Усі ці заходи не дадуть очікуваного результату, якщо держава паралельно не буде: здійснювати ефективну економічну політику в сфері промислового і сільськогосподарського виробництва; розвивати економіку в цілому; боротися з інфляцією; вирішувати проблеми тіньової економіки з її масовою прихованою зайнятістю; регулювати ціни; націоналізувати, деприватизувати промислові підприємства і природні ресурси; удосконалювати систему оподаткування; підтримувати малий і середній бізнес і здійснювати інші економічні заходи (економне витрачання бюджетних коштів, підтримка вітчизняного виробника, зменшення імпорту і ін.).

Очевидним є те, що зростання державних видатків на фінансове забезпечення соціальних гарантій (на рівні деяких розвинених країн) ще не гарантує підвищення добробуту населення. Звичайно, наслідки фінансово-економічної кризи відкинули економіку України на декілька років

назад, але в докризовий період система фінансового забезпечення соціальних гарантій в Україні не створила підґрунтя для підвищення добробуту населення. Про це свідчить: місце України в світових рейтингах (середній рівень людського розвитку, індекс якості життя) в порівнянні з іншими постсоціалістичними країнами, які досягли набагато кращого результату; високе розшарування населення за рівнем матеріального забезпечення; відсутність потужного середнього класу; значний тіньовий сектор економіки; масштабна бідність; низька реальна заробітна плата; високий рівень безробіття та інші фактори.

Основний тягар по фінансовому забезпеченню соціальних гарантій серед бюджетів України покладений на місцеві бюджети. І це є закономірним, з огляду на практику зарубіжних країн забезпечення соціальних гарантій і світову тенденцію до децентралізації. Особливо видатки місцевих бюджетів на соціальні гарантії зросли у 2010 році. Це пояснюється активною державною політикою подолання негативних наслідків світової фінансово-економічної кризи і попередженню соціальних ризиків.

Література

1. Баранова Н.П. Новікова Т.В. Соціальні стандарти та соціальні гарантії в системі соціальної політики в Україні / Н. Баранова, Т. Новікова // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.cpsr.org.ua>
2. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2010 рік // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua>
3. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2009 рік // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua>
4. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2008 рік // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua>
5. Давидюк О.О. Світовий досвід фінансування соціальних виплат / О. Давидюк // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.cpsr.org.ua>
6. Підсумковий моніторинг розвитку соціальної сфери за 2010 рік [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.cpsr.org.ua>
7. Соціальна держава: український вибір: Монографія / За ред. В.А. Гошовської, Л.І. Ільчука // – К.: ЦПСД, 2007. – 345 с.
8. Соціальні технології: світовий досвід та тенденції розвитку в Україні: Монографія / За ред. В.В. Барабаша // Херсон, Вид-во: ПП Вишемирський В.С., 2008. – 340 с.

С.В. РІВЧАЧЕНКО,

аспірант, Інститут економіки та прогнозування НАН України

Становлення та розвиток соціального страхування в країнах ЄС

У статті розглянутий розвиток соціального страхування на сучасному етапі та проаналізовані основні моделі соціального страхування в країнах Європи.

Ключові слова: соціальне страхування, північна модель, англосаксонська модель, середземноморська модель, континентальна модель, модель Бевериджа, модель Бісмарка.

В статье описано развитие социального страхования в современных условиях и проанализированы основные модели социального страхования в странах Европы.

Ключевые слова: социальное страхование, северная модель, англосаксонская модель, средиземноморская модель, континентальная модель, модель Бевериджа, модель Бисмарка.

In the article development of social security in modern terms and analysed basic models of social security is described in the countries of Europe..

Keywords: social security, north model, anglo-saxon model, sredizemnomors'ka model, continental model, model of Beveridzha, Model of Bismarck.

Постановка проблеми. Соціальне страхування є невід'ємною частиною перерозподільного механізму фінансових ресурсів країн із розвинутою економікою.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Фінансові відносини, які задіяні в забезпеченні соціального страхування, виконують стабілізуючу роль не тільки у фінансовій сфері, а й у суспільстві. У країнах Європи накопичений значний досвід формування фондів соціального страхування з урахуванням традицій кожної країни та рівня розвитку її економіки, який представляє суттєвий інтерес для подальшого реформування соціального страхування в Україні.

Метою статті є аналіз становлення та розвитку системи соціального страхування як складової частини державних фінансів у країнах ЄС.

Виклад основного матеріалу. Діюча в країнах ЄС система соціального страхування сформувалася на основі Конвенції №102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення», прийнятої 4 червня 1952 року на тридцять п'ятій сесії Генеральної конференції Міжнародної організації праці (МОП), у цій конвенції говориться про необхідність забезпечити трудящих такими мінімальними нормами соціального забезпечення:

- медична допомога (Розділ II, ст. 7–12);
- допомога за хворобою (Розділ III, ст. 13–18);
- допомоги з безробіття (Розділ IV, ст. 19–24);
- допомога зі старості (Розділ V, ст. 25–30);
- допомога у випадку тілесного ушкодження на виробництві або професійному захворюванні (Розділ VI, ст. 31–38);